

BIBLIA CA TEXT; ÎNTRE SCRIERE ȘI ROSTIRE *

Lect. univ. dr. Ion Cordoneanu

*„Dumnezeu este dincolo de ființă,
gândire și rostire“.*

(Dionisie Areopagitul)

*„Și Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a
dăruit Lui nume, care este mai presus de
orice nume“.*

(Sf. Apostol Pavel)

Ce înseamnă să citești un text liturgic

Teoriile hermeneutice contemporane definesc textul ca „discurs fixat prin scriere“. Mai mult, „scrierea fixează un discurs care, fără îndoială, ar fi putut să fie rostit, dar care este scris tocmai pentru că nu este spus. Fixarea prin scriere survine în locul vorbirii, adică în locul unde s-ar fi putut naște vorbirea“¹.

Deci, fixarea prin scriere a textului este necesară tocmai pentru a suplini lipsa rostirii și a celui care rostește. O asemenea fixare depersonalizează și obiectivează lectura, pentru că, în actul lecturii, scriitorul este absent, așa cum, în actul scrierii, cititorul lipsește și el. După Gutenberg, omul, fie el scriitor sau lector, este singur, doar el și textul din fața sa. Ricoeur observă chiar că „a citi o carte înseamnă a-l considera pe autorul ei deja mort și cartea ca postumă. Într-adevăr, raportul cu cartea devine complet și oarecum intact abia după moartea autorului; acesta nu mai poate răspunde și nu-ți mai rămâne decât să-i citești opera“².

Om de cultură contemporan reacționează, poate inconștient, la această

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului Științific „*Biblia în Biserica Ortodoxă. Receptarea populară*“, organizat la Centrul Eparhial Galați, în ziua de 15 iunie 2004.

1. Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, p. 112.

2. *Op. cit.*, p. 113.

situație printr-un gest care devine act de cultură, al cărui rost este de a încerca depășirea celor două însingurări fundamentale care survin prin raportarea în genere la un text. Mă refer aici la evenimentul unei lansări de carte, în care scriitorul încearcă să se întâlnească cu cititorul și să-i răspundă la întrebări, oricum, să-l introducă în lectura cărții printr-un dialog pregătitor. Astăzi, în lumea culturii, nici o scriere nu este precedată de rostire. Excepție fac prelegerile universitare (al căror autor se poate hotărî să le și publice), predicile rostite de la amvon și, ulterior, reunite într-o carte sau discursurile rostite cu diferite ocazii. Însă, toate aceste situații nu fac decât să evidențieze situația reală în care se află omul în raport cu textul: raportarea nu mai are loc față de altă persoană, ci față de un text - „discurs fixat“. Întrebarea este dacă textul, ca discurs fixat, are și un înțeles fix.

În teologie s-a pus deseori întrebarea de ce Hristos nu a lăsat nimic scris, fiind știut că Evanghelia a fost fixată ca text la câteva decenii după încheierea activității Mântuitorului, iar Canonul Noului Testament abia în secolul al IV-lea.

Înainte de Înălțare, Sfinții Apostoli au primit porunca să propovăduiască Evanghelia la toate neamurile, propovăduirea însemnând mărturie rostită în fața mulțimilor. Important este aici nu doar faptul rostirii, cuvântul viu, spus față către față, ci, în plus, faptul că în cuvânt, în rostire, se revelează o prezență personală care este Însuși Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu Întrupat, Care dă autoritate trimișilor Săi: „*Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă. Și, iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin*“ (Matei 28, 19-20). Sau: „*Iar ei, plecând, au propovăduit pretutindeni, Domnul lucrând împreună cu ei și întărind Cuvântul prin semnele ce urmau*“ (Marcu 16, 20).

Evanghelia este, mai întâi, cuvânt de învățătură rostit, care prilejuiește întâlnirea duhovnicească, personală cu Hristos, și abia apoi text. În fața precarității și nestatorniciei lumii acesteia, Petru a spus: „*Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții veșnice*“ (Ioan 6, 68). Intelectual, teolog, filozof, oricine se poate apleca asupra unui text al Evangheliei, dar, astfel, el nu va fi ajuns la miezul cuvântului rostit acolo și la rostul rostirii - întâlnirea cu Dumnezeu. Iar cel ce va dori această întâlnire nu poate sta în afara Bisericii care are Cuvântul viu și lucrător.

În cadrul Sfintei Liturghii, citirea Evangheliei nu înseamnă lectura unui

text, ci este, prin excelență, bunăvestire (evangelion - vestea cea bună): *Binecuvântează, părinte, pe binevestitorul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. Dumnezeu, pentru rugăciunile Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, să-ți dea ție, celui ce binevestești, cuvânt cu putere multă, spre plinirea Evangheliei iubitului Său Fiu, a Domnului nostru Iisus Hristos* (Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur). Hristos, Cel ce a rostit cândva o pildă, Se face prezent în chip tainic, prin cuvântul Său, la rostirea Sfintei Evanghelii. Textul este depășit prin rostirea care revelează Persoana. Esențial însă este că rostirea se face în prezența mai multor persoane aflate în comuniune una cu alta și împreună cu Cel tainic întâlnit în Cuvânt. Cel care citește Evanghelia și cel care o aude se întâlnesc cu Cel ce a adus și a rostit Evanghelia. Vestea cea bună nu poate fi decât rostită, nu citită ca text.

În limba română, rostirea este legată de *rostuire* (ordonare, așezare): a rostui este echivalent cu a pune lucrul la locul lui. Evanghelia este rostuire a omului în relația cu Dumnezeu, iar locul ei nu poate fi decât între oameni. Depășind textul, rostirea învie cuvântul, pentru că îi redă locul printre oameni și-l face lucrător în inimile lor: în Vechiul Testament, Dumnezeu, prin gura lui Isaia, anticipa că *Își va scrie legea în inimile oamenilor*.

Rostul textului este acela de a mijloci între oameni și Dumnezeu. Dacă pe Sinai, Dumnezeu i-a scris lui Moise Legea în piatră, cu degetul Lui, prin Hristos, El coboară pentru a împlini Legea și pentru a o scrie în inimile oamenilor. Pe Sinai, Dumnezeu a rostit Legea, dar pentru că nu era încă timpul rostirii, Legea a devenit text cioplit în piatră. Va fi nevoie de Tabor, Golgota, Înviere și Înălțare, pentru ca Legea să devină rostire vie în inima omului, iar istoria textului să fie scrisă definitiv.

Temeiurile teologice ale interpretării

Omul contemporan se află în situația tristă de a nu se mai raporta la celălalt, ci la text, această raportare devenind un meșteșug în sine, care necesită deținerea unei anume tehnici și cunoașterea vreunei știm noi cărei scene hermeneutice (structuralism, fenomenologie, psihanaliză etc.). Între atâtea concepții filozofice, ajungem să ne fie greu să definim până și hermeneutica, căci știința a interpretării este insuficient și inutil. Starea aceasta dă seama de labirintul, adică rătăcirea în care omul timpului nostru se află, intelectual și spiritual, și reclamă căutarea și redescoperirea originară a temeiurilor căzute în uitare.

Cuvântul grecesc $\epsilon, \rho \mu \eta \upsilon \epsilon \iota, \alpha$ are sensul de traducere sau tălmăcire

dintr-o alta, acolo unde Sf. Ap. Pavel spune: „*Când vă adunați împreună, fiecare din voi are psalm, are învățătură, are descoperire, are limbă, are tălmăcire (ερμησει,αυ): toate spre zidire să se facă*“ (I Cor 14, 26). Ερμησει,α mai are și sensul de îndreptare sau exegeză, cu referire directă nu atât la traducerea dintr-o limbă în alta, ci la surprinderea sensului unei afirmații sau a unui text. Însă, o sumară arheologie a cuvântului exegeză dă seama de bogăția limbii și de adâncimea unui text, așa cum este el dat Evangheliilor. Limba Noului Testament a păstrat verbul ε,ξηγε,ομαι cu două sensuri care se întrepătrund, indicând o înțelegere adâncă a ceea ce înseamnă exegeza. După întâlnirea Domnului cu Luca și Cleopa, aceștia merg în Ierusalim pentru a povesti (ε,ξηγε,ομαι) și apostolilor cele petrecute pe cale și cum L-au cunoscut pe Hristos cel Înviat „*întru frângerea pâinii*“ (Luca 24, 35). În centrul relației celor doi se află întâlnirea lor cu Tainicul Călător, Care le-a *tălmăcit* din toate Scripturile despre El (Luca 24, 27), pentru ca la urmă să Se facă cunoscut euharistic. Istorisirea Îl face cunoscut pe Dumnezeu nu doar ca hermeneut și interpret al Scripturilor, ci și ca împlinitor al lor. Apoi, Scripturii însăși îi este revelat caracterul de text care (se) așteaptă (la) o interpretare împlinitoare, ca text care se deschide celui care îl înțelege. Intuim acum esența ascunsă a interpretării, anume că nu poate fi interpretat și nu se supune unui atare demers decât ceea ce poate fi împlinit; numai împlinitorul poate face exegeza textului a cărui împlinire în sine o are în vedere. Împlinirea însăși este o interpretare, și nu una printre altele, ci singura adevărată, căci autoritatea unei interpretări este dată de putința împlinirii. Așadar, singur Dumnezeu este adevăratul hermeneut al Scripturii nu atât datorită cunoașterii sensului ei, ci mai ales datorită puterii ca „pe cele cu lipsă să le îplinească“. Textul, până la interpretarea lui, este lipsit de împlinire și stă în așteptarea ei, iar sensul lui se revelează abia prin interpretarea împlinitoare. Sensul revelat plinește un text în sensul că îl desăvârșește, dar sensul sau rațiunea textului scripturistic constă nu într-un înțeles oarecare, ci este identificat în Logosul rațional și personal care este Iisus Hristos; „*Dumnezeu a împlinit astfel cele ce vestise dinainte prin gura tuturor proorocilor; că Hristosul Său va pătimi*“ (F. A. 3, 18). După Sf. Ap. Pavel, proorocirea încetează în Hristos, pentru că El este Cel în Care se împlinesc proorocirile, iar prin El, revelația este desăvârșită: „*După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit*

nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut și veacurile.“ (Evrei 1, 1-2) (Împlinitorul vine din afară, de dincolo de istorie; hermeneutica toată o are doar Dumnezeu - Eliade).

Acum apare în lumină al doilea sens al exegezei, cel de cunoaștere. Prin exegeză, Dumnezeu Se face cunoscut nu numai ca Rațiune și Logos al unui text, ci și în mod real și personal. De data aceasta, nu textul este mijlocitorul pentru revelarea vreunui sens, ci Fiul Însuși ca Dumnezeu Întrupat se prezintă pe sine ca singurul interpret al lui Dumnezeu. Doar Fiul este Cel în măsură să-L facă pe Tatăl cunoscut oamenilor, căci „*nimeni nu cunoaște pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni decât numai Fiul și cel căruia va vrea Fiul să-i descopere*“ (Matei 11, 27) (vezi și Luca 10, 22; Ioan 6, 46). Ca Cel Care este în sânul Tatălui, adică în intimitatea vieții lui Dumnezeu, fiind de aceeași ființă cu El. Doar Fiul poate să-L prezinte (să-L aducă înaintea și în fața oamenilor) pe Tatăl: „*Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu L-a văzut; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut*“ (Ioan 1, 18).

Dumnezeu Se face cunoscut prin Hristos ca iubire, iar iubirea este arătată prin jertfă. Înțelegerea Scripturilor nu este străină de această ecuație, căci interpretarea, dacă înseamnă împlinire, atunci este împlinire prin jertfa mântuitoare a Fiului. Prin iubirea jertfelnică, Dumnezeu este cunoscut și Se sălășluiește în oameni, de aceea cunoașterea ca iubire a omului pentru Dumnezeu vine din împlinirea poruncilor (Ioan 14,15). Iar cunoașterea lui Dumnezeu înseamnă viață, căci „*aceasta este viața cea adevărată, să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe Care L-a trimis.*“

Hermeneutica își dezvăluie, în originalitatea ei, caracterul existențial și eminentemente spiritual, o hermeneutică exclusiv a textului desemnând, fără îndoială, o situație precară însoțită de înțelegere reduționistă a efortului exegetic.

O ilustrare preconceptuală a sensului spiritual al hermeneuticii

Despre ceea ce înseamnă tâlcuirea unui text dă seama relatarea unei întâmplări din viața Sfântului Ioan Gură de Aur, pe care o găsim în Proloage, întâmplare care are în centrul ei încercarea patriarhului Constantinopolului de a interpreta Epistolele Sfântului Apostol Pavel.

Astfel, împrejurarea face ca la Sfântul Ioan Gură de Aur să vină un dregător, pentru a-i cere ajutorul. Sfântul Ioan avea însă obiceiul ca seara să intre în chilia lui unde scria până noaptea târziu, pentru ca spre dimineață să meargă la slujbă. Așa, încât atunci când ajungea dregătorul la el, arhiepiscopul era aplecat asupra textului paulin. Mirarea constă în faptul că de fiecare dată când ucenicul lui - Proclu pe nume - vine să vadă dacă este liber, îl găsește pe Ioan cu încă un bărbat în chilie, fără să știe de unde este acesta. Trei nopți la rând se întâmplă ca dregătorul să fie trimis înapoi, Proclu spunându-i: „Mergi la casa ta și să te rogi la Dumnezeu ca să-ți ajute, că văd că cel care vine la patriarhul de la Dumnezeu este trimis, de vreme ce nevăzut intră la dânsul“. Ioan însuși când află se minunează, știindu-se singur. „Gura era lângă urechea ta și în taină îți grăia ție, șoptindu-ți la ureche, iar tu scriai.“ Proclu privește la icoană, identificând în tainicul oaspete pe Sf. Ap. Pavel însuși. „Atunci a cunoscut prea înțeleptul Ioan că Dumnezeu l-a ascultat pe el și i-a adevărit că lucrul lui este primit, că talmăcind Epistolele Apostolului Pavel, el scria ceea ce Apostolul însuși îi spunea să scrie.“ Hermeneutica este, așadar, o lucrare tainică și inspiratoare, în care autorul textului însuși este prezent alături de interpretul textului. Nu este întâmplător că înainte de a se așeza la masa de scris, Sfântul Ioan se ruga Domnului, invocând lumina harului și înțelepciunea Duhului. Întâlnirea patriarhului cu apostolul se face sub acoperământul tainic al lui Dumnezeu, Care îl încredințează pe Sfântul Ioan prin această întâmplare că „lucrul lui este primit“. Numai ceea ce este adevărat se primește, iar adevărul lucrului „înseamnă dezvăluirea esenței ascunse a actului interpretativ: interpretarea înseamnă învecinare și întâlnire în taina lui Dumnezeu, apropierea văzutului de nevăzut și a grăitului (rostitului) de negrăit (nerostit). Transmiterea tâlcului se face în șoapta tăcerii - sau tăcerea șoptită - nu putem înțelege decât antinomic: aproape e tăcerea, departe șoapta.

Și încă mai important este că esența tâlcuirii este rostită de al treilea (ucenicul), prin descoperire sau dezvăluire. Altfel, nu cei implicați în actul înțelegerii, este chemat să mărturisească taina interpretății care este învecinarea și întâlnirea; și nu altfel decât prin recunoaștere, așa cum, odinioară, prin întâlnire (a apostolilor cu Hristos) și recunoaștere (în frângerea pâinii). Acum, însă, recunoașterea se face prin icoană, căci ea păstrează, după Înălțare, tâlcul ascuns al prezenței nevăzutului și al rostirii negrăitului.

Icoana este, așadar, interpretare a nevăzutului, iar actul interpretării este tainic, esența lui dezvăluindu-se în comuniunea duhovnicească.